

ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ІНСТИТУЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА УЧАСТІ ГРОМАДСЬКОСТІ В УПРАВЛІННІ ТЕРИТОРІАЛЬНИМИ ГРОМАДАМИ

Досліджено інституційні засади та механізми участі громадськості в управлінні територіальними громадами в Україні за умов трансформації системи публічного управління та посилення демократичних процесів. Проаналізовано нормативно-правове, організаційне та процедурне забезпечення громадської участі, а також міжнародні та національні підходи до її регулювання. Особливу увагу приділено ролі територіальної громади як базового суб'єкта місцевого самоврядування, а також принципам взаємодії органів місцевого самоврядування і громадськості, що ґрунтуються на відкритості, підзвітності, партнерстві та взаємній відповідальності. Узагальнено сучасні форми громадської участі, зокрема консультативно-дорадчі органи, громадські об'єднання, електронні інструменти демократії та інші механізми прямої участі громадян. Визначено, що попри наявну розгалужену нормативну базу, значна частина інструментів участі реалізується формально, що знижує їхню ефективність. Акцентовано на необхідності переходу від формального залучення громадськості до змістовної участі у виробленні та реалізації публічної політики на місцевому рівні. Підкреслено, що ефективність громадської участі значною мірою залежить від якості комунікації між владою та громадою, наявності чітко визначених процедур консультацій, забезпечення прозорого зворотного зв'язку та врахування пропозицій зацікавлених сторін. Встановлено, що підвищення рівня довіри до інститутів місцевого самоврядування можливе за умови системного навчання громадян і посадових осіб, розвитку партисипативної культури. У перспективі це створює передумови для формування стійкої моделі управління, орієнтованої на спільне вироблення рішень, підвищення їх якості та відповідності реальним потребам територіальних громад.

Ключові слова: громадська участь; територіальні громади; органи місцевого самоврядування; інституційні засади; демократія.

Вступ

Постановка проблеми. Дослідження проблеми аналізу інституційної основи громадської участі є досить складним завданням. Практичний досвід водночас засвідчує, що громадська участь є важливим, дієвим та необхідним інструментом конструктивного впливу громадськості на функціонування органів місцевого самоврядування. Окрім цього, громадську участь розглядають як джерело додаткового інтелектуального ресурсу для територіальних громад, що зумовлює її практичну значущість і для самої інституції. Визначальними чинниками забезпечення результативної та активної участі громадян у місцевих справах є доступ до інформації, інституцій та відповідальних осіб, чіткість процедур прийняття рішень і розподілу відповідальності, а також функціонування неофіційних платформ і можливостей для громадянських дій та дискусій [11].

Органи місцевого самоврядування (далі – ОМС) та громади функціонують за умов постійної взаємодії із широким спектром викликів і проблем, що зумовлюються як зовнішніми, так і внутрішніми чинниками. У цьому контексті подолання внутрішніх викликів потре-

бує від ОМС конкретної громади здатності самостійно формувати місцеві політики, визначати підходи до відновлення та подальшого розвитку з урахуванням наявних ризиків і загроз, а також власних особливостей і потенціалу [5]. У контексті реалізації визначених завдань особливої ваги набуває використання відповідних інструментів, процедур і технологій забезпечення прав громадян, орієнтованих на налагодження ефективної взаємодії між владою та громадськістю, врахування й формування громадської думки, активізацію громадянської участі, а також посилення довіри населення до органів місцевого самоврядування та зміцнення їхнього суспільного авторитету.

Актуальність дослідження. Поступові реформи системи публічного управління зумовлюють поступове посилення залучення широких верств населення до управління розвитком власних громад. Це, своєю чергою, визначається розвитком інститутів громадянського суспільства, трансформацією системи місцевого самоврядування та змінами на регіональному рівні управління. Однією з ключових тенденцій сучасного етапу є формування нової державної реальності та перспектив розвитку на основі спроможних і ефективних громад. За таких

© Copyright 2026 by the author(s)

Гутник Андріян Юрійович, здобувач програми доктора філософії, кафедра публічного управління та адміністрування.

Email: Hutnyk.Andriian@nltu.lviv.ua; <https://orcid.org/0009-0007-6177-7218>

Цитування за ДСТУ: Гутник А. Ю. Дослідження стану інституційного середовища участі громадськості в управлінні територіальними громадами. *Ефективність державного управління* : зб. наук. пр. Вип. 2(87). Львів: НЛТУ України, 2026. С. 31–38.

Citation APA: Hutnyk, A. Yu. (2026). Analysis of the institutional environment of public participation in local community governance. *Efficiency of public administration*, 1(86), 31–38. <https://doi.org/10.36930/508704>

умов представники активної громадськості та депутати новоутворених об'єднаних територіальних громад мають бути не лише обізнаними з окремими нормативно-правовими актами, що регулюють механізми залучення громадян, але й розуміти концептуальні засади функціонування системи місцевого самоврядування в Україні, орієнтованої на людину та її участь. Така участь охоплює як поточні процеси управління об'єднаними територіальними громадами, так і стратегічні напрями їх розвитку, зокрема бюджет участі та стратегічне планування. Водночас спостерігається зростання значення територіальних громад та розширення кола завдань, що постають перед органами місцевого самоврядування. Відсутність належного залучення громадськості та недостатнє використання відповідних механізмів й інструментів унеможливорює формування ефективного інституційного середовища участі громадськості в управлінні територіальними громадами, що призводить до зниження рівня прозорості та підзвітності органів місцевого самоврядування і негативно впливає на якість управлінських рішень.

Мета дослідження та основні завдання для її досягнення. Метою статті є комплексний аналіз інституційної бази участі громадськості в управлінні територіальними громадами з урахуванням сучасних трансформацій системи публічного управління, а також визначення ключових чинників, що впливають на результативність механізмів участі громадян у процесах ухвалення рішень на місцях. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання: дослідити роль громадської участі як інструменту підвищення ефективності, прозорості та підзвітності органів місцевого самоврядування; ідентифікувати основні інституційні складові, що забезпечують участь громадян у процесах ухвалення управлінських рішень на місцях; проаналізувати сучасні виклики та обмеження функціонування інституційного середовища громадської участі за умов реформування системи місцевого самоврядування.

Предметом дослідження є інституційні механізми забезпечення участі громадськості в управлінні територіальними громадами.

Методи та інформаційна база дослідження. У процесі проведення дослідження було використано перелік відкритих інформаційних джерел, що стосуються проблематики демократії, розвитку громадянського суспільства та функціонування системи місцевого самоврядування. З огляду на значний обсяг опрацьованих матеріалів, аналітична увага зосереджувалася насамперед на тих джерелах, які безпосередньо або опосередковано розкривають питання громадської участі в управлінських процесах. У межах дослідження було враховано міжнародно-правові документи, насамперед акти Ради Європи та інші міжнародні інструменти у сфері місцевої демократії. На національному та локальному рівнях аналіз охоплював закони України, а також підзаконні нормативно-правові акти, включаючи статuti територіальних громад, регламенти діяльності органів місцевого самоврядування, цільові програми та інші документи, що регулюють механізми реалізації громадської участі.

Методологічну основу дослідження становить комплекс загальнонаукових і спеціальних методів науково-го пізнання. У процесі дослідження використано сис-

темний підхід, що дав змогу розглядати інституційну базу громадської участі як сукупність взаємопов'язаних нормативно-правових, організаційних, комунікативних та управлінських елементів. Для аналізу нормативно-правового забезпечення участі громадськості застосовано формально-юридичний метод, що дав можливість дослідити положення міжнародних нормативно-правових актів, Конституції України, законів України та підзаконних нормативно-правових актів у сфері місцевого самоврядування, громадської участі та розвитку громадянського суспільства. За допомогою порівняльно-правового методу здійснено зіставлення міжнародних стандартів громадської участі з національними механізмами їх реалізації в Україні. Структурно-функціональний метод дав змогу дослідити особливості функціонування інституційних механізмів участі громадян у процесах прийняття управлінських рішень на місцевому рівні. За допомогою логіко-аналітичного методу було визначено основні проблеми функціонування інституційного середовища участі громадськості в управлінні територіальними громадами, зокрема фрагментарність нормативного регулювання, недостатній рівень інституціоналізації окремих форм локальної демократії та нерівномірність розвитку партисипативних практик у громадах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика інституційної спроможності громад та участі громадськості в управлінні територіальними громадами є предметом активного наукового дискурсу як у вітчизняній, так і в зарубіжній літературі. У працях європейських дослідників наголошено, що підвищення інституційної спроможності населення, його компетентностей і рівня залученості до місцевого управління прямо корелює з ефективністю реалізації публічної політики та якістю місцевого розвитку, що особливо важливо в контексті територіальних реформ і демократичної участі громадян [12].

У сучасній науковій літературі значна увага приділяється нормативно-правовим та інституційним основам участі громадськості. Дослідники підкреслюють, що інституційна база громадської участі формується як складна система правових, організаційних і процедурних механізмів, які забезпечують залучення громадян до процесу прийняття управлінських рішень на місцевому рівні. У цьому контексті особливого значення набуває взаємодія органів публічної влади з громадянським суспільством, що визначає ефективність реалізації публічної політики та рівень демократичної зрілості управлінських процесів [4, 9].

Окремий напрям досліджень стосується концептуалізації механізмів громадської участі за умов децентралізації. Зокрема, наголошено, що демократична модель управління передбачає системну участь громадян у прийнятті рішень, що вимагає наявності належних правових механізмів і процедур. Водночас сучасні підходи акцентують увагу на необхідності розвитку стратегічного управління громадами, де громадська участь є невід'ємним елементом процесів планування, прийняття та реалізації управлінських рішень на місцевому рівні [3].

Узагальнення наукових підходів свідчить, що сучасні дослідження розглядають громадську участь як комплексний інституційний механізм забезпечення ефек-

тивності місцевого самоврядування, демократичності управління та підвищення якості публічних рішень. При цьому особливо підкреслюється роль принципів взаємодії влади та громадськості, таких як прозорість, партнерство, інклюзивність і підзвітність, які формують основу сучасної моделі публічного управління в територіальних громадах [10].

Виокремлення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Важливо відзначити, що на відміну від численних досліджень інституційної бази громадської участі, у науковій літературі недостатньо комплексно розкрито питання взаємодії та рівноправності між місцевою владою і громадськістю як взаємопов'язаними елементами єдиного інституційного середовища. Зокрема, потребує подальшого уточнення механізм переходу від формально закріплених інструментів участі до їх реальної імплементації в управлінські практики територіальних громад.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням одержаних результатів

Інституційна спроможність може посилюватися лише за умов позитивної динаміки місцевого розвитку, за якого жителі громади виступають інституційно спроможними акторами, які володіють належним рівнем знань, навичок і компетентностей, активно долучаються до реалізації місцевої політики та сумлінно виконують податкові зобов'язання [12].

Міжнародний пакт про громадянські і політичні права закріплює право кожного громадянина брати участь у веденні державних справ як безпосередньо, так і через вільно обраних представників. У системі міжнародно-правового регулювання участі громадськості у публічному управлінні важливе місце посідають Додатковий протокол до Європейської хартії місцевого самоврядування щодо права участі у справах органу місцевого самоврядування (2009 р.), Керівні принципи Ради Європи щодо громадської участі в процесі прийняття політичних рішень (2017 р.), Конвенція Ради Європи про доступ до офіційних документів (2009 р.), а також Кодекс кращих практик участі громадськості у процесі прийняття рішень (2009 р.) та інші акти. Згідно з положеннями Європейської хартії місцевого самоврядування, місцеве самоврядування визначається як право і спроможність органів місцевого самоврядування в межах закону здійснювати регулювання та управління істотною часткою публічних справ під власну відповідальність та в інтересах місцевого населення. При цьому наголошено, що реалізація цього права здійснюється через представницькі органи, членів яких обирають на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування, а також можуть формуватися підзвітні виконавчі органи [8]. Водночас зазначені положення не обмежують застосування інших форм прямої демократії, зокрема зборів громадян, референдумів та інших механізмів участі, якщо вони передбачені національним законодавством. Додатково статтею 2 Додаткового протоколу до Європейської хартії місцевого самоврядування закріплено право участі громадян у справах органів місцевого самоврядування [9].

Формування інституційного підґрунтя участі громадськості в управлінні територіальними громадами в Україні ґрунтується на створенні цілісної системи нор-

мативно-правових, організаційних та процедурних механізмів, спрямованих на забезпечення залучення громадян до процесів ухвалення управлінських рішень на місцевому рівні. Розвиток громадянського суспільства безпосередньо корелює з рівнем взаємодії органів публічної влади та громадськості у процесах управління державними справами [9, с. 122–126]. У контексті розвиненого демократичного суспільства відбувається поступове передавання частини владних повноважень від держави до самоорганізованих і самоврядних структур, що зумовлює підвищення вимог до соціальної підзвітності влади з боку активної громадськості. Залучення громадськості до підготовки та ухвалення управлінських рішень забезпечує зростання прозорості, зрозумілості управлінських процесів та посилює відповідальність посадових осіб. Водночас ефективна взаємодія державних і місцевих інституцій із громадянами сприяє підвищенню якості управління, оперативному реагуванню на виклики та запобіганню загроз, а також загальному розвитку територіальних громад. Механізми розвитку активного громадянства розширюють можливості реалізації права громадян на самостійне вирішення локальних проблем з урахуванням регіональних, соціальних, культурних та духовних особливостей. У контексті зазначеного процесу вирішального значення набуває подальше вдосконалення механізмів й інструментів громадської участі, а також розбудова ефективних каналів комунікації у взаємодії між громадою та органами влади. Важливою складовою також виступає посилення синергетичного ефекту в межах оцінювання суспільних процесів і результативності управлінських рішень, спрямованих на соціально-економічний і культурний розвиток територіальних громад. В Україні нормативно-правове забезпечення взаємодії органів публічної влади та громадянського суспільства представлене розгалуженою системою законодавчих і підзаконних актів, що регламентують механізми участі громадян у процесах формування та реалізації публічної політики. Відповідно до положень статті 140 Конституції України [1] та статті 6 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" [2], територіальна громада визначається як первинна ланка системи місцевого самоврядування та ключовий носій її функціональних повноважень і компетенцій. Участь громадян у процесах формування та реалізації публічної політики в Україні врегульовується багаторівневою системою нормативно-правових актів різної юридичної сили. Насамперед правове регулювання здійснюється законами України, серед яких Виборчий кодекс України, закони України "Про доступ до публічної інформації", "Про всеукраїнський референдум", "Про місцеве самоврядування в Україні", "Про громадські об'єднання", "Про звернення громадян", "Про органи самоорганізації населення", "Про співробітництво територіальних громад", "Про добровільне об'єднання територіальних громад" та інші. Важливе значення також має галузеве законодавство у сфері безпеки, містобудування та екології, зокрема закони України "Про національну безпеку України", "Про регулювання містобудівної діяльності", "Про охорону навколишнього природного середовища" тощо.

Водночас нормативне забезпечення громадської участі формується значною кількістю підзаконних нормативно-правових актів, серед яких постанови Кабінету

Міністрів України "Про затвердження Положення про загальні збори громадян за місцем проживання в Україні", "Про схвалення Концепції розвитку електронної демократії в Україні та плану заходів щодо її реалізації", "Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики", а також укази Президента України "Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року", "Про Конгрес місцевих та регіональних влад при Президенті України", "Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки". Окрім того, до системи нормативного регулювання належать нормативно-правові акти центральних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

На сучасному етапі залучення громадян до процесів формування та реалізації публічної політики в Україні здійснюється через різноманітні організаційно-правові форми та інституційні механізми. Зокрема, важливою формою такої участі виступає діяльність громадських об'єднань, правове регулювання якої забезпечується положеннями законів України "Про громадські об'єднання", "Про політичні партії в Україні", "Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності", "Про молодіжні та дитячі громадські організації", "Про захист прав споживачів" та іншими нормативно-правовими актами. Важливим механізмом залучення громадськості до процесів публічного управління є діяльність консультативно-дорадчих органів, зокрема громадських рад, створених відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. "Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики". Окремою формою безпосередньої демократії виступає всеукраїнський референдум, правове регулювання якого здійснюється Законом України "Про всеукраїнський референдум". Окрім того, громадська участь реалізується через інші форми прямої демократії, передбачені Законом України "Про місцеве самоврядування в Україні", а також через електронні петиції, закріплені Законом України "Про звернення громадян".

В Україні на рівні законодавства закріплено широкий спектр прав, інструментів і механізмів, які забезпечують громадянам можливість участі у процесах прийняття управлінських рішень. Відповідно до змін до Закону України "Про звернення громадян", передбачено можливість подання звернень, скарг і пропозицій в електронній формі, що істотно розширило доступність відповідних процедур. Своєю чергою, органи місцевого самоврядування впровадили спеціалізовані онлайн-платформи та офіційні веб-сайти, які забезпечують подання електронних звернень, ініціювання петицій і проведення громадських консультацій. Запровадження таких цифрових механізмів сприяло зростанню кількості електронних петицій та активнішому використанню громадянами інструментів участі. Так, в Україні функціонує низка цифрових платформ, орієнтованих на різні рівні публічного управління, що забезпечує багаторівневу систему електронної взаємодії між владою та громадянами. Вагоме значення у забезпеченні цих процесів відводиться Міністерству цифрової трансформації України, утвореному у 2019 році, одним із пріоритетних завдань якого є розвиток цифрових інструментів відкритого врядування та сприяння впровадженню принципів прозорості публічної політики. Окрім реалізації освітніх програм і тренінгів у сфері цифровізації та

електронного урядування, Міністерство впровадило відкриті цифрові платформи для формування політики, що спрямовані на підвищення рівня взаємодії між органами місцевого самоврядування та громадянами.

На рівні місцевого самоврядування правові засади безпосередньої участі жителів територіальних громад у вирішенні питань місцевого значення регулюються насамперед положеннями Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні". Разом із тим, попри активне впровадження сучасних партисипативних практик органами місцевого самоврядування, окремі форми громадської участі залишаються недостатньо врегульованими на законодавчому рівні. Зокрема, консультації щодо формування та реалізації партисипативного бюджету набули значного поширення в українських громадах, однак їх правове забезпечення здійснюється переважно через локальні нормативні акти органів місцевого самоврядування, а не через спеціалізоване законодавче регулювання. Водночас в Україні досі відсутній окремий законодавчо визначений механізм проведення місцевого референдуму, що обмежує реалізацію окремих форм прямої демократії на локальному рівні.

Органи місцевого самоврядування та громадськість за сучасних умов розглядають як рівноправних учасників процесу вироблення й реалізації управлінських рішень на місцях. Концептуальною основою такої взаємодії виступають положення "Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки" [6], доповнені окремими положеннями "Кодексу рекомендованих норм громадянської участі у процесі прийняття рішень" Ради Європи. У контексті забезпечення належного врядування та підвищення ефективності діяльності органів влади особливо значення набуває визначення базових цінностей і принципів взаємодії між органами влади, організаціями громадянського суспільства та громадянами, які формують основу громадянської участі. До базових принципів громадянської участі належить принцип самоврядності громадянського суспільства, згідно з яким органи державної влади та органи місцевого самоврядування визнають і забезпечують право громадян на самоорганізацію, створення та участь у діяльності організацій громадянського суспільства. Такі організації є автономними у визначенні власних цілей, ухваленні рішень та здійсненні діяльності, за винятком обмежень, установлених законодавством в інтересах національної безпеки, громадського порядку, охорони здоров'я населення та захисту прав і свобод інших осіб. Важливе значення також має принцип рівності можливостей, який передбачає забезпечення органами державної влади та місцевого самоврядування рівних умов для реалізації громадянських прав незалежно від расової чи етнічної належності, кольору шкіри, політичних, релігійних або інших переконань, статі, віку, соціального чи майнового стану, місця проживання, мовних та інших індивідуальних ознак. Реалізація цього принципу сприяє формуванню інклюзивного середовища участі громадян у публічному управлінні. Принцип участі та інклюзивності передбачає ухвалення управлінських рішень органами державної влади та місцевого самоврядування на основі врахування інтересів і потреб громадян, територіальних громад та інститутів громадянського суспільства. У межах реалізації цього принципу забезпечується створення умов для рівноправної участі всіх суспільних груп, а

також застосовуються механізми подолання бар'єрів, що перешкоджають належному представництву окремих категорій населення. Важливе значення у системі громадянської участі має принцип партнерства, відповідно до якого органи державної влади, органи місцевого самоврядування, організації громадянського суспільства та представники бізнесу об'єднують ресурси й потенціал задля досягнення суспільно значущих результатів та формування публічного блага. Реалізація партнерських моделей взаємодії сприяє підвищенню ефективності управлінських рішень і розвитку демократичних практик на місцевому рівні. Принцип прозорості та підзвітності визначає необхідність забезпечення відкритості, відповідальності та доступності інформації щодо діяльності органів влади й організацій громадянського суспільства на всіх етапах ухвалення та реалізації рішень. Відкритість інформації створює умови для участі громадян, наукових установ, експертного середовища та міжнародних організацій у процесах моніторингу й оцінювання результативності публічної політики. Водночас важливою складовою ефективною взаємодії є принцип взаємної відповідальності всіх суб'єктів громадянської участі, який передбачає, що органи державної влади, органи місцевого самоврядування та організації громадянського суспільства в межах наданих повноважень, наявних ресурсів і можливостей повинні докладати необхідних зусиль для належної реалізації спільних суспільно значущих завдань [10, с. 102-107]. З одного боку, у системі місцевого самоврядування принципово важливим є послідовне дотримання положень Європейської хартії місцевого самоврядування, зокрема в частині гарантування інституційної автономії органів місцевої влади. З іншого боку, під час формування та реалізації управлінських рішень необхідно враховувати також принципи повсюдності місцевого самоврядування та рівності умов його функціонування, що забезпечує збалансованість територіального розвитку та доступність публічних послуг [11, 12].

Практика діяльності органів місцевого самоврядування демонструє неоднорідність підходів до регулювання питань локальної демократії. У низці громад напрацьовано позитивні моделі взаємодії між органами місцевого самоврядування та населенням. Водночас у значній частині статутів територіальних громад спостерігається формальний підхід до закріплення інститутів прямої демократії, що проявляється або у дублюванні законодавчих норм, або у відсутності належної деталізації процедур їх реалізації. Внаслідок цього такі інструменти, як громадські слухання, загальні збори громадян та місцеві ініціативи, часто набувають декларативного характеру та функціонують як формалізовані процедурні механізми без належного впливу на ухвалення управлінських рішень. Водночас демократична модель державного управління ґрунтується на активному залученні громадськості до процесів ухвалення управлінських рішень [3]. Це, своєю чергою, зумовлює потребу у формуванні належного нормативно-правового та процедурного забезпечення, здатного ефективно регулювати інститути локальної демократії. Водночас у науковому та практичному дискурсі актуалізується низка дискусійних питань, серед яких ключовими є: визначення чіткого переліку питань, що мають регулюватися рішеннями органів місцевого самоврядування щодо механізмів локальної демократії; відсутність уніфіковано-

го підходу до визначення змістового наповнення статутів територіальних громад у частині регламентації форм участі; а також недосконалість наявних процедурних механізмів реалізації інструментів громадської участі, що знижує їхню практичну результативність. Ефективне функціонування системи громадської участі значною мірою визначається комплексом інституційних, комунікативних і стратегічних характеристик діяльності органів місцевого самоврядування. До ключових належать: відкритість і підзвітність управлінської діяльності; усвідомлення залежності від активної громадськості; орієнтація на партнерську взаємодію з місцевою спільнотою; визнання цінності реальної, а не формальної участі громадян; наявність стратегічного бачення розвитку громади; сформована стратегія її розвитку; здатність до підтримання постійного діалогу з громадськістю, а також володіння інструментами та формами забезпечення громадської участі. У практичному вимірі діяльність органів місцевого самоврядування повинна охоплювати створення широких можливостей для залучення громадян до процесів управління, активне стимулювання участі населення, формування мотиваційних умов для громадянської активності, належне інформаційне забезпечення та вплив на формування громадської думки. Важливими є також механізми консультування із громадськістю, проведення соціологічних опитувань із подальшим оприлюдненням їх результатів, врахування громадської думки при ухваленні рішень, забезпечення безперервного конструктивного діалогу із громадою, залучення активних представників місцевої спільноти до процесів прийняття рішень, а також делегування їм окремих управлінських повноважень у межах встановлених компетенцій [9]. В Україні розвиток зазначених практик простежується в усіх територіальних громадах, однак їхня інтенсивність і характер істотно варіюються залежно від комплексу чинників. Зокрема, значний вплив має демографічна структура громади, насамперед вікові характеристики населення, що визначають рівень громадської активності та готовність до участі в управлінських процесах. Додатковим чинником виступає наявність локальних проблем і викликів, які стимулюють посилення громадянської активності на місцевому рівні. Водночас істотним каталізатором активізації громадської участі стало повномасштабне вторгнення, яке змінило соціальну динаміку та підвищило рівень залученості населення до вирішення питань місцевого значення. Комунікація між органами влади та громадою реалізується через поєднання традиційних і сучасних форм взаємодії. До традиційних інструментів належать звернення громадян, безпосереднє особисте спілкування, використання скриньок довіри та проведення публічних обговорень. Паралельно з цим активно розвиваються цифрові канали комунікації, які особливо популярні серед молоді, зокрема взаємодія через соціальні мережі та онлайн-платформи для обговорень. У практику управління поступово впроваджуються електронні консультації із громадськістю, інструменти бюджету участі, механізми громадських експертиз, а також цифрові сервіси "відкритого міста", що підвищують доступність участі громадян у процесах прийняття рішень. Важливу роль у розвитку партисипативних практик відіграють також інституційні форми діалогу та партнерства, зокрема громадські ради, робочі групи та інші консультативно-дорадчі органи. Їхня

ефективність істотно зростає у випадках, коли вони створюються не формально, а з метою вирішення конкретних управлінських проблем із залученням усіх заінтересованих сторін. Поступово в територіальних громадах формується культура громадського діалогу, що є важливою передумовою інституціалізації участі. Окрім того, ключовим чинником подальшого розвитку партисипативних механізмів виступає освіта та підвищення рівня обізнаності як громадських активістів, так і представників органів місцевого самоврядування. Системне навчання сприяє підвищенню мотивації громадян до участі, а також формує у владних інституцій готовність до відкритої взаємодії із громадськістю. За таких умов конструктивна участь громадян у виробленні управлінських рішень постає як одна з ключових ознак функціонування демократичного суспільства.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Сучасний стан громадської активності та участі в територіальних громадах потребує подальшої трансформації, спрямованої на модернізацію інструментів участі, впровадження інноваційних технологій, активізацію громадянського залучення, поширення успішних практик і знань, а також поступовий перехід від конфліктних форм взаємодії до конструктивного діалогового формату співпраці між владою та громадою. Нормативно-правове регулювання має передбачати ефективні інструменти, що забезпечують реальну реалізацію права громадян на участь у процесах публічного управління. Для того щоб різноманітні форми участі не набували формального характеру, а перетворювалися у дієвий механізм залучення, необхідною є наявність узгодженої системи законодавчих актів, підзаконного регулювання та методичних інструкцій, а також достатнього рівня політичної волі щодо підтримки інституційного розвитку процедур громадських консультацій у процесі формування політики та законодавства. З метою забезпечення змістовності громадської участі доцільним є чітке нормативне визначення часових меж відповідних процедур із деталізацією етапів та заходів, у яких передбачається участь громадян. Органи місцевого самоврядування, своєю чергою, мають гарантувати належну організацію системи зворотного зв'язку з особами, які подають пропозиції або рекомендації щодо формування та реалізації політики. Важливим є забезпечення обов'язкового врахування позицій і пропозицій заінтересованих сторін у процесі ухвалення управлінських рішень, а також надання аргументованих пояснень щодо прийняття або відхилення відповідних ініціатив. Такий підхід сприяє підвищенню обґрунтованості та адаптивності публічної політики, її орієнтації на фактичні дані, врахуванню міжсекторальних потреб і кращому відображенню суспільних інтересів. Додатково ефективність реалізації громадської участі значною мірою залежить від кадрового забезпечення органів місцевого самоврядування, зокрема наявності фахівців, підготовлених до проведення консультацій із громадськістю і забезпечення оперативного та якісного зворотного зв'язку з населенням. Застосування таких підходів створює передумови для ухвалення більш обґрунтованих і соціально доцільних управлінських рішень, які відображають інтереси місцевої спільноти та є зрозумілими для громадян. Водночас на рівні територіальних громад формується потенціал для розвитку колективної спромож-

ності до ідентифікації проблем, вироблення рішень та контролю їх реалізації, що, своєю чергою, сприяє зростанню рівня довіри до органів місцевого самоврядування та якості надання публічних послуг.

Попри наявність різноманітних інструментів громадської участі, у суспільстві все ще зберігається певний рівень недовіри до процедур відкритої політики та механізмів залучення громадян. Тому одним із пріоритетних завдань органів місцевої влади в Україні має стати системне підвищення обізнаності територіальних громад, а також розвиток освітніх і навчальних програм, спрямованих на формування навичок участі громадян у процесах взаємодії з органами публічного управління.

Перспективи подальших наукових розвідок полягають у вивченні та вдосконаленні механізмів нормативно-правового й інституційного забезпечення громадської участі в управлінні територіальними громадами, зокрема в частині розвитку процедур громадських консультацій, забезпечення ефективного зворотного зв'язку між органами місцевого самоврядування та громадськістю, підвищення рівня відкритості й підзвітності місцевої влади, а також формування дієвих механізмів урахування пропозицій громадян у процесі ухвалення управлінських рішень. Важливим напрямом подальших досліджень є аналіз інструментів підвищення рівня довіри громадян до механізмів локальної демократії, розвитку громадянської освіти, підготовки посадових осіб до проведення громадських консультацій та впровадження сучасних цифрових форм участі громадськості у процесах місцевого врядування.

References

1. Верховна Рада України. (1996). Конституція України, від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vp#Text>
2. Верховна Рада України. (1997). Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-vp#Text>
3. Іваній, О. (2025). Механізми залучення громадськості до стратегічного управління територіальними громадами в умовах децентралізації. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*, 1, 265-273. URL: <https://doi.org/10.35432/tisb332025331764>
4. Любохинець, Л., Бушовська, Л., & Мейш, А. (2024). Громадянське суспільство України: проблемні аспекти та напрями розвитку. *Modeling the development of the economic systems*, 4, 379-387. URL: <https://doi.org/10.31891/mdes/2024-14-49>
5. Овчаренко, Т., Дегтярьова, І., Малько, Ю., Тимошук, О., & Кулініч, О. (2024). Інтегрований підхід до відновлення та розвитку громади: методичні рекомендації для органів місцевого самоврядування. United Nations Development Programme (UNDP). URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-12/metodyka_samootsinky.pdf
6. Президент України. (2021). Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки, затверджена Указом Президента України від 27 вересня 2021 р. № 487/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text>
7. Рада Європи. (2009). Додатковий протокол до Європейської хартії місцевого самоврядування про право участі у справах органу місцевого самоврядування: міжнародний документ від 16 листопада 2009 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_946#Text
8. Рада Європи. (1985). Європейська хартія місцевого самоврядування: міжнародний документ від 15 жовтня 1985 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text

9. Русинюк, М. М. (2019). Механізми взаємодії публічної влади та громадянського суспільства у процесі реалізації публічної політики України. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: *Державне управління*, 30(69), no 4, 122–126. <https://doi.org/10.32838/2663-6468/2019.4/20>
10. Чальцева, О. М. (2021). Роль громадянського суспільства у проектуванні публічної політики в Україні. *Вісник Донецького національного університету ім. В. Стуса. Серія політичні науки*, 5, 102–107. <https://doi.org/10.31558/2617-0248.2020.5.10>
11. Carniti, E., Cerniglia, F., Longaretti, R., & Michelangeli A. (2019). Decentralization and economic growth in Europe: for whom the bell tolls, *Regional Studies*, 53(6), 775–789. <https://doi.org/10.1080/00343404.2018.1494382>
12. Ebinger, F., Kuhlmann, S., & Bogumil, J. (2019). Territorial reforms in Europe: effects on administrative performance and democratic participation. *Local Government Studies*, 45(1). <https://doi.org/10.1080/03003930.2018.1530660>
13. Kemp, B., & Jiménez, M. (2017). State of Local Democracy Assessment Framework. Stockholm: International Institute for Democracy and Electoral Assistance (International IDEA). URL: <https://www.idea.int/sites/default/files/publications/state-of-local-democracy-assessment-framework.pdf>

A. Yu. Hutnyk

Ukrainian National Forestry University, Lviv, Ukraine

ANALYSIS OF THE INSTITUTIONAL ENVIRONMENT OF PUBLIC PARTICIPATION IN LOCAL COMMUNITY GOVERNANCE

Introduction. Gradual reforms of the public administration system have led to the increasing involvement of broad segments of the population in managing the development of their local communities. This process is driven by the development of civil society institutions, the transformation of the local self-government system, and changes at the regional level of governance. One of the key trends of the current stage is the formation of a new state reality and development prospects based on capable and effective communities. Under such conditions, representatives of active civil society and deputies of newly established amalgamated territorial communities should not only be familiar with specific legal acts regulating mechanisms of citizen participation, but also understand the conceptual foundations of the transformation of local self-government in Ukraine, oriented toward people and their participation. Such participation covers both current governance processes within amalgamated territorial communities and strategic directions of their development, including participatory budgeting and strategic planning.

Materials and methods. The study was based on a range of open information sources related to democracy, civil society development, and the functioning of the local self-government system. Given the large volume of materials reviewed, particular analytical attention was focused on sources directly or indirectly addressing issues of public participation in governance processes. The research considered international legal documents, primarily acts of the Council of Europe and other international instruments in the field of local democracy. At the national and local levels, the analysis covered the laws of Ukraine as well as subordinate legal acts, including territorial community charters, regulations governing the activities of local self-government bodies, targeted programs, and other documents regulating mechanisms of public participation.

The methodological framework of the study is based on a combination of general scientific and specialized research methods. A systems approach was applied to examine the institutional framework of public participation as a set of interconnected legal, organizational, communicative, and managerial elements. The formal legal method was used to analyze the regulatory framework of public participation, including international legal instruments, the Constitution of Ukraine, laws of Ukraine, and subordinate legislation in the fields of local self-government, public participation, and civil society development. The comparative legal method enabled the comparison of international standards of public participation with national implementation mechanisms in Ukraine. The structural-functional method was applied to examine the functioning of institutional mechanisms of citizen participation in local decision-making processes. Using the logical-analytical method, the study identified the main challenges in the institutional environment of public participation in territorial community governance, including fragmented regulation, insufficient institutionalization of certain forms of local democracy, and uneven development of participatory practices across communities.

Analysis of Literary Sources. The issue of institutional capacity of communities and public participation in the governance of territorial communities is the subject of active academic discourse in both domestic and international literature. European scholars emphasize that strengthening the institutional capacity of the population, improving competencies, and increasing involvement in local governance directly correlate with the effectiveness of public policy implementation and the quality of local development, particularly in the context of territorial reforms and democratic citizen participation. Contemporary academic literature pays considerable attention to the legal and institutional foundations of public participation. Researchers underline that the institutional framework of public participation is formed as a complex system of legal, organizational, and procedural mechanisms that ensure citizen involvement in local decision-making processes. In this context, particular importance is attached to the interaction between public authorities and civil society, which determines the effectiveness of public policy implementation and the level of democratic maturity of governance processes. A separate area of research focuses on the conceptualization of public participation mechanisms under decentralization conditions. In particular, it is emphasized that a democratic governance model presupposes systematic citizen participation in decision-making, which requires appropriate legal mechanisms and procedures. At the same time, modern approaches highlight the importance of developing strategic community governance, where public participation serves as an integral element of planning, decision-making, and implementation processes at the local level. The generalization of academic approaches demonstrates that contemporary studies consider public participation as a comprehensive institutional mechanism for ensuring the effectiveness of local self-government, democratic governance, and the improvement of public decision-making quality. Particular emphasis is placed on the principles of interaction between authorities and the public, such as transparency, partnership, inclusiveness, and accountability, which form the foundation of the modern model of public governance in territorial communities.

Highlighting previously unsettled parts of the general problem. It is important to note that, unlike a large body of research on the institutional framework of public participation, the academic literature still does not adequately address the interaction and balance between local authorities and the public as interconnected elements of a single institutional environment. In particular, further clarification is needed on how formally established participation mechanisms are translated into their actual implementation in local governance practice.

Results. The effective functioning of the public participation system is largely determined by a set of institutional, communicative, and strategic characteristics of local self-government bodies. Key characteristics include openness and accountability in governance, recognition of dependence on an active civil society, an orientation toward partnership-based interaction with the local com-

munity, acknowledgment of the value of genuine rather than formal citizen participation, the presence of a strategic vision for community development, an established community development strategy, the ability to maintain continuous dialogue with the public, and a solid understanding of tools and forms of ensuring public participation. In practical terms, the activities of local self-government bodies should include creating broad opportunities for citizen involvement in governance processes, actively encouraging public participation, fostering motivational conditions for civic engagement, ensuring proper information support, and contributing to the shaping of public opinion.

Discussion. The institutional capacity of a community is characterized by a strengthening trend accompanied by positive local development dynamics, in which community residents act as institutionally capable actors possessing an appropriate level of knowledge, skills, and competencies, actively engage in the implementation of local policies, and duly fulfill their tax obligations. The formation of an institutional framework for public participation in the governance of territorial communities in Ukraine presupposes the creation of a comprehensive system of legal, organizational, and procedural mechanisms that ensure citizen involvement in local decision-making processes. The development of civil society is directly correlated with the level of interaction between public authorities and citizens in the governance of public affairs. In a mature democratic society, there is a gradual transfer of certain governing powers from the state to self-organized and self-governing structures, which increases the requirements for social accountability of public authorities to active citizens. Engagement of the public in the preparation and adoption of managerial decisions enhances transparency, improves the clarity of governance processes, and strengthens the accountability of public officials. At the same time, effective interaction between state and local institutions and citizens contributes to better governance quality, timely response to challenges, prevention of risks, and the overall development of territorial communities.

Conclusions. The current state of civic engagement and participation in territorial communities requires further transformation aimed at modernizing participation tools, introducing innovative technologies, strengthening citizen engagement, disseminating best practices and knowledge, and gradually shifting from conflict-based interactions to a constructive dialogue-oriented model of cooperation between authorities and the community. Regulatory and legal frameworks should provide effective instruments that ensure the real exercise of citizens' right to participate in public governance processes. In order to prevent various forms of participation from becoming merely formal and to transform them into an effective engagement mechanism, a coherent system of legislative acts, subordinate regulations, and methodological guidelines is required, as well as a sufficient level of political will to support the institutional development of public consultation procedures in policymaking and legislative processes. To ensure meaningful public participation, it is advisable to clearly define in regulatory terms the timeframes of relevant procedures, with detailed stages and activities in which citizens are involved. Local self-government bodies, in turn, should guarantee the proper organization of an effective feedback system for individuals submitting proposals or recommendations regarding policy formulation and implementation.

Keywords: public participation; territorial communities; local self-government bodies; institutional framework; democracy.